

Esztétikai Kiskönyvtár

L. N. Sztolovics

AZ ESZTÉTIKAI
ÉRTÉK
TERMÉSZETE

Kossuth Könyvkiadó

ESZTÉTIKAI KISKÖNYVTÁR

L. N. SZTOLOVICS

AZ ESZTÉTIKAI ÉRTÉK TERMÉSZETE

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ / 1977

AZ EREDETI MŰ CÍME:
ПРИРОДА ЭСТЕТИЧЕСКОЙ ЦЕННОСТИ
ПОЛИТИЗДАТ МОСКВА 1972

FORDÍTOTTA:
ÚJHELYI GABRIELLA

BEVEZETÉS

AZ ESZTÉTIKUM TANULMÁNYOZÁSÁNAK ÉRTÉKELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSE

Az „érték”, „értékelés” szavak eredete a legrégebbi időkbe nyúlik vissza. Minden nyelvben az a feladatuk, hogy az embernek a világhoz való sajátos viszonyát fejezzék ki, illetve azt, hogy mit jelentenek a tárgyak az ember számára.

Ugyancsak hosszú történelmi hagyománya van annak, hogy megpróbálják elméletileg megmagyarázni az „érték” fogalmát. Az *Arthasztra* című, időszámításunk első évszázadainak valamelyikében írott (sőt egyes feltevések szerint az időszámításunk előtti IV. században keletkezett) óind értekezésben a következőket olvashatjuk: „Az ember létezését a gazdagság, az értékek biztosítják. [Az adott esetben] az érték az emberek által lakott föld. megszerzésének és megtartásának eszköze az a tudomány, melyet az értékek tudományának nevezünk.”¹ Az *Arthasztra* az értékeket elsősorban politikai és gazdasági vonatkozásban vizsgálja, de megjegyzi, hogy nemcsak a vallásnak, hanem az érzéki élvezeteknek is alapját képezik. Az i. e. IV.

¹ *Arthasztra*, vagy a politika tudománya. Moszkva-Leningrád 1959. 492. old. (oroszul). A szanszkrit *artha* szó jelentése: javak, értékek; arthasztra: az értékek, a haszon tudománya.

ISBN 963 09 0887 5

© HUNGARIAN TRANSLATION:
ÚJHELYI GABRIELLA, 1977

században Arisztotelész úgy jellemzi az „érték” fogalmát, mint „a tökéletesség elérését”, amely „valamihez való bizonyos viszonyban” rejlik. Az „értékek” és „hibák” azok, amelyek a „valamihez való bizonyos viszonyban” rejlenek, s az őket megtestesítő tárgyat hajlamossá teszik arra a jóra vagy rosszra, ami sajátja”.¹ Az „értékek” közé tartozik mind az egészség és az erő, mind a szépség.

A filozófiatörténetben az embernek a világhoz való értékviszonyát – gyakorlati-gazdasági, politikai, etikai, esztétikai aspektusban jelölő fogalmát – különbözőképpen értelmezték a sarkalatos filozófiai problémákra, elsősorban a filozófia fő kérdésére, a gondolkodás és a lét, a tudat és az anyag viszonyának kérdésére adott választól függően.

A múlt század második felében jelent meg a polgári filozófiában a filozófiai ismeret külön ága: az „értékek filozófiája”, amelyet később „axiológiának” is neveztek (a görög *axia* [érték] és *logos* [tan] szavakból).

Hermann Lotze német filozófus a világegyetem három szféráját választotta külön: 1. az egyetemes törvények, a feltétlen érvénnyel bíró igazságok birodalmát; 2. a tényeknek, dolgoknak és a valóság képmásainak világát; 3. az érték meghatározások (*die Wertbestimmungen*), a Jó, a Szép és a Szent világát.² Tehát az értékeket mint a valósággal szembenálló külön világot határozta meg.

A filozófiai kategória rangjára emelt „érték” fogalmát idealista módon értelmezték a különféle

¹ Arisztotelész: *Fizika*. Moszkva 1936. 130. old. (oroszul).

² Lásd Hermann Lotze: *Mikrokosmos. Ideen zur Naturgeschichte und Geschichte der Menschheit. Versuch einer Anthropologie*. Bd. 3. Leipzig 1864. S. 457.

polgári filozófiai irányok, főleg az újkantianizmus és a fenomenológia. Az értékek filozófiáját szembeállították a világ tudományos megismerésével. H. Rickert újkantiánus filozófus szerint „az elméleti értékek tudományának” „nincs köze sem a fizikai, sem a pszichikus léthez, sem a reálshoz, sem az ideálshoz, sem az érzéki, sem az értekek feletti realitáshoz. Mint az értékek »tisza« tudománya, ellentétes a létről szóló bármiféle tudománnyal, s egyetlen problémája az elméleti értékek jelentősége.”¹ A modern polgári filozófiára jellemző az értékek ilyen magyarázata, amely szembeállítja őket a valósággal, az értékviszonyt pedig a tudományos megismeréssel.

Különösen szívesen operál az „érték” kategóriájával a mai idealista esztétika, amely ide sorolja a szép fogalmát és magát a művészetet („a művészi értéket”) is. Gyakran folyamodnak az érték kategóriájához az esztétikum idealista interpretálása céljából. Az egyik legalaposabb polgári esztétikai antológia összeállítója, M. Reider például egyetért azzal az állítással, hogy „a művészet az értékek kifejeződése”, de feltételezi, hogy „az igazságokkal szemben az értékek egyszerűen a képzelet szüleményei . . . Míg a tények a megfigyelők csoportja számára egységes jellegűek, az érték különböző természetű az egyes megítélők szubjektív rokonszenvétől függően.”² Ha a szépet értéknek tekintjük, a művészetet pedig az értékek kifejeződésének, de

¹ H. Rickert: *Az ismeretelmélet két útja*. (Lásd *Új eszmék a filozófiában*. 7. köt. Szt.-Pétervár 1913. 52. old. – oroszul.)

² Lásd *Modern könyv az esztétikáról*. Moszkva 1957. 57. old. (oroszul).

emellett magát az értéket (a szubjektív idealizmus szellemében) tisztán szubjektív realitásként vagy (az objektív idealizmus szellemében) valamiféle misztikus lényegként értelmezzük, akkor a szillogizmus szabályai szerint a szépség is, a művészet is idealista értelmezést kap. De tehet-e erről maga az „érték”-kategória?

A marxista filozófia ellenfeleinek egyik állandó érve az az állítás, hogy a marxizmus, a társadalmi élet gazdasági determináltságát állítva, tagadja az egyén szabadságát, s emiatt nem hagy teret semmiféle szellemi értéknek, beleértve az esztétikaiit is. Az ilyen következtetések vagy tudatlanságon, vagy a marxista filozófia tudatos meghamisításán alapulnak. A marxista filozófia egyáltalán nem tagadja az emberi értékek szerepét, de lehetővé teszi tudományos megértésüket is.

A marxizmus megalapozói már a *Kommunista kiáltvány*ban feltárták a polgári társadalomban kultivált „értékek”, a magántulajdon, a burzsoá jog és erkölcs és ennek állítólagos „örök igazságai”, a polgári házasság stb. történelmileg múlt-kony jellegét és tarthatatlanságát az emberiség fejlődésének perspektívái szempontjából. Másrészt rámutattak, hogy „a tőkés termelés ellenségesen áll szemben bizonyos szellemi termelési ágakkal, például a művészettel és a költészettel”.¹

Marx a múlt század 40-es éveinek közepétől az 50-es évek második feléig, a közgazdasági kategóriák kidolgozása közben, nagy figyelmet szentelt az esztétikai problémáknak, amiről nemcsak az eszté-

¹ Marx: *Értéktöbblet-elméletek*. 26/I. köt. Bp. 1976. 250. old.

tikai művekből, többek között Fischer *Esztétikájából* készített jegyzetei tanúskodnak, hanem közvetlen fejtegetései „a szép törvényeiről”, az arany és az ezüst esztétikai tulajdonságairól, a gyémánt esztétikai funkciójáról, a művészi fejlődés törvényszerűségeiről az 1844-ből származó *Gazdasági-filozófiai kéziratokban*, az 1857–1859-ben írt *A politikai gazdaságtan bírálatának alapvonalai*ban. Az esztétikai érték problémájával való foglalkozás alkalmat adott Marxnak arra, hogy fölfedje a használati és csereérték számos fontos törvényszerűségét (a természeti és társadalmi viszonya az érteken belül, az érték objektivitása stb.). Másrészt értékutatásai, melyek az érték egyéb fajtáit is számításba vették, kétségtelenül általános módszertani jelentőségűek az érték lényegének tanulmányozása számára. (Különb, a kétféle értéket a német nyelvben egy szó jelöli: *der Wert*.)

Lenin a narodnyikok szubjektivista szociológiáját bírálva azt írta, éppen a materialista történelemfelfogás teszi lehetővé, hogy meghatározzuk az emberi cselekedetek értékelésének objektív kritériumait: „Amikor a determinizmus eszméje megállapítja az emberi cselekedetek szükségszerűségét, és elveti a szabad akarat ostoba meséjét, a legkevésbé sem szünteti meg sem az emberi észet, sem az emberi lelkiismeretet, sem az ember cselekedeteinek értékelését. Éppen ellenkezőleg, csakis a determinista felfogás teszi lehetővé, hogy szigorúan és helyesen értékeljünk, s ne hárítsunk a szabad akaratra bármit tetszésünk szerint.”¹ Az értékek az értékelés objektumaiként léteznek, és nagy sze-

¹ Lenin *Összes Művei*. 1. köt. Bp. 1963. 145. old.

repet játszanak a társadalom fejlődésében mint az emberek viselkedésének szabályozói, mint az emberi kultúra „akkumulátorai”. Clara Zetkin jegyezte be noteszébe Leninnek az érték jelentőségére utaló szavait: „A háború következményei és a kezdődő forradalom légkörében a régi ideológiai értékek elvesztik az összetartó erőket, és felbomlanak. Az új értékek lassan, harcban kristályosodnak ki.”¹ Lenin felhasználta az „esztétikai érték”, „művészi érték” fogalmát is. Például *A szovjetbatalom soron következő feladataiban* arról szól, hogy az élenjáró kommunákat a munkanap csökkentése és a munkabér emelése mellett „nagyobb mennyiségű kulturális és esztétikai javak és értékek juttatásával” is jutalmazni kell.² A dolog természetesen nemcsak szavakon múlik. Az emberi tudat visszatükröző természetéről, a társadalmi-történelmi gyakorlat lényegéről szóló lenini tanítás, valamint (az esztétikai értéket szubjektív idealista módon magyarázó) empiriokriticizmus lenini bírálata elvi jelentőségű általában az érték s ezen belül az esztétikai érték megértése szempontjából.

Az, hogy a marxista filozófiai irodalom bírálta az idealista értékelméletet, egyáltalán nem jelentette magának az érték fogalmának elvetését, de feltételezte dialektikus materialista felfogását. Plehanov Rickertnek *A kultúra tudománya és a természet tudománya* című könyvéről írott bírálatában vitathatatlanak tartja, hogy „minden történész bizonyos érték szempontjából osztályozza tudományos anyagát, választja külön a lényegest a

¹ *Emlékezések V. I. Leninre.* 2. köt. Moszkva 1957. 482. old.

² Lásd Lenin *Összes Művei.* 36. köt. Bp. 1972. 178. old.

lényegtelenről”, s hangsúlyozza: „Csak az a kérdés, hogy ennek az értéknek *milyen a természete.*” A marxizmus és az újkantianizmus értékfelfogásának különbsége abban áll, hogy a marxizmus, Rickerttel ellentétben, nem állítja szembe az értéket a fejlődési folyamat oksági kapcsolatával. „Itt tehát egészen más érték kategóriával van dolgunk, mint amikről Rickert beszél.”¹ Plehanov határozottan cáfolja Rickertnek azt az állítását, hogy „a proletariátus figyelmét főleg a gazdasági értékekre fordítja”.² Mint tudjuk, ő maga is sokat tett a nem gazdasági értékek, köztük az esztétikai értékek természetének materialista megmagyarázásáért.

Látjuk tehát, hogy a marxista metodológia megteremti az alapot, a lehetőséget az ember és a világ kölcsönös értékviszonya, ezen belül az esztétikai viszonya tudományos megismerésére. Ezek a lehetőségek azonban különbözőképpen realizálódtak esztétikánk fejlődésének egyes szakaszaiban.

A húszas években egyes művészetteoretikusok kizárólag szociológiai szempontból igyekeztek közelíteni a művészi alkotáshoz, figyelmen kívül hagyva a műalkotások művészi értékét és esztétikai megítélését. V. M. Fricse például feltételezte, hogy a művészetszociológia „egzakt tudomány lesz, mint a fizika és a kémia. »Matematikailag« pontos törvényekre vezetheti vissza a művészettörténetet, amelyek a művészetet statikusan és dinamikusan szabályozzák. A szociológus dolga az, hogy megkeresse és megállapítsa ezeket a törvényeket; más feladata nincs és nem is lehet. A művészet jelen-

¹ G. V. Plehanov *Válogatott filozófiai művei öt kötetben.* III. köt. Moszkva 1957. 515. old. (oroszul).

² Uo. 510. old.

ségeinek »értékelése« kívül esik látókörén.”¹ A szociológiai módszert a művészettörténeti kutatásban is szembeállították mindennemű esztétikai kritériummal. F. I. Smidt véleménye szerint „a művészettörténet a formai analízis útján nyert adatokra épül, de a szociológiai módszer szerint, vagyis a szociológiai kritériumot, nem pedig az »esztétikumot« vagy más kritériumokat alkalmazza a tények értékelésében és kiválasztásában; csak ezzel a feltétellel válhat a művészettörténet társadalmilag szükséges és hasznos egzakt tudománnyá”.²

Ezeknek a nézeteknek nem az volt a hibája, hogy posztuláltak a „művészetszociológia” lehetőségét, és hogy szociológiailag közelítették meg a művészeti jelenségeket. A szociológia és a művészettörténet szintézisének mint külön tudományos diszciplínának létjogosultsága kétségtelen. Mint ahogy kétségtelen az is, hogy szociológiai megközelítés nélkül elképzelhetetlen a tudományos esztétika. A módszertani hibát a szociológiai megközelítés abszolutizálásával követték el, méghozzá egy olyan szociológia álláspontjáról, amely olykor nyilvánvaló leegyszerűsítéssel elszegényítette, vulgárizálta a materialista történelemfelfogást. A vulgáris szociológia szélsőséges megnyilvánulásai egyáltalán nem vettek tudomást az esztétikai érték problémájáról, sőt megpróbálták teljesen kiirtani. Például N. Jezuitov *A szépség balála* című cikkében kereken kijelentette: „A mi proletár jelenünk, norma-

¹ V. M. Fricse: *A művészettörténet problémái. Művészet és irodalomszociológiai cikkgyűjtemény.* Moszkva–Leningrád 1930. 21. old. (oroszul).

² F. I. Smidt: *A művészet. A legfőbb elméleti és történeti problémák.* Leningrád 1925. 183. old. (oroszul).

tív marxista esztétikánk tagadja a szépség mind objektív, mind szubjektív kritériumát, mert . . . általában szemben áll a szépséggel.”¹

A vulgáris művészetszociológiát Lunacsarszkij bírálta az „esztétikai értékítéletek” kérdésében támasztott zűrzavar, illetve ezek figyelmen kívül hagyása miatt. Figyelemre méltó, hogy Lunacsarszkij a húszas évek elején szükségesnek tartotta néhány korábbi műve újrakiadását, olyanokét, mint *Az értékelés kérdésehez* és *A pozitív esztétika alapjai*, amelyek – egyes módszertani hibáik mellett – abból indultak ki, hogy „az esztétika az értékelés tudománya”.²

A vulgáris szociológiai koncepció leküzdését elősegítette a művészi alkotás gnoszeológiai megközelítésének megerősödése, a művészet visszatükröző jellegének hangsúlyozása. Kimutatták annak a nézetnek a korlátait, amely a műalkotást kizárólag az egyes társadalmi csoportok ideológiája kifejeződésének tekintette, figyelmen kívül hagyva szerepét az objektív megismerésben. Nyilvánvalóan gyümölcsöző az a felfogás, amely a művészetet mint a valóság visszatükröződésének eredményét vizsgálja. Ugyanakkor a gnoszeológiai megközelítés abszolutizálása (különösen ha a visszatükrözést tükörképként értelmezik, és szembeállítják az alkotás folyamatával) a másik metafizikus szélsőségre vezet. Az ilyen vulgáris gnoszeologizmus éppolyan természetlen az esztétikai és a művészi értékek tanulmányozása szempontjából, mint a vulgáris szociologizmus.

¹ Lásd *Proletarszkaja Lityeratura*, 1931. 4. sz.

² Lásd Lunacsarszkij: *Válogatott esztétikai munkák.* Bp. 1968. 62. old.

A marxista-leninista metodológia felfedi az esztétikai jelenségek mind kizárólagosan szociológiai, mind tisztán gnoszeológiai vizsgálatának korlátait. Megteremti az alapját a művészet sokféle aspektusa és funkciója és általában az ember és a világ esztétikai viszonya vizsgálatának. Ezt jelentős mértékben elősegíti a modern tudomány olyan ágainak fejlődése, mint a szociológia, a pszichológia, az információelmélet, a kibernetika, a szemiotika stb.

A művészet sokféle aspektusának és funkciójának, általában az esztétikai viszonyok kutatása, a művészeti jelenségeknek nemcsak gnoszeológiai, hanem esztétikai értékelő jelentőségük és művészi értékük figyelembevételével való kutatása lehetővé tette, hogy az esztétika sarkalatos problémáit, elsősorban a világhoz való esztétikai viszonyt a maga objektív meghatározottságában és szubjektív megnyilvánulásaiban vizsgáljuk. Az esztétikum természetéről folyt vita is voltaképpen elsősorban az esztétikai érték értelmezése körül forgott. Ami természetesen nem volt véletlen. Az elmélet a művészi alkotás és az esztétikai nevelés gyakorlatának azokra a kérdéseire igyekezett választ adni, amelyeket a társadalmi fejlődés új szakasza vetett fel.

Az esztétikai és a művészi érték vizsgálatát az „érték”-kategória filozófiai kutatása is elősegítette.¹ Ez meggyőzően bizonyította, hogy a polgári

¹ Lásd V. P. Tugarinov: *Az élet és a kultúra értékei* (Leningrád 1960.); V. O. Vaszilenko: *Érték és értékelés* (Kiev 1964.); O. G. Drobnyickij: *Az életrekelte tárgyak világa. Az érték problémája és a marxista filozófia* (Moszkva 1967.); *Az érték problémája a filozófiában* (Moszkva-Leningrád 1966.) stb.

filozófia nem tarthat igényt az értékelmélet monopoliumára. Éppen az érték problémájának marxista-leninista kidolgozása tette lehetővé az axiológia különféle idealista, reakciós polgári interpretációinak alapos kritikai elemzését.¹

Az esztétika értékelméleti vagy axiológiai megközelítése² számos módszertani problémát vet fel. Hogyan viszonyul ez a megközelítés a többihez: a gnoszeológiai, szociológiai, pszichológiai, szemiotikai, kibernetikai, információelméleti megközelítéshez? Az axiológián belül milyen konkrét módszer a leggyümölcsözőbb az esztétikára nézve?

Könyvem ezeket a problémákat vizsgálja. A félreértések elkerülése végett hadd hangsúlyozzam a különbséget a „megközelítés” és a „módszer” fogalma között. A megközelítés az esztétikai viszonyok valamely tudományág, elsősorban filozófiai diszciplína (gnoszeológia, szociológia, axiológia) vagy olyan diszciplína szemszögéből történő vizsgálata, amelynek tárgya „kereszteződik” az eszté-

¹ Ilyen kritikai elemzést tartalmaz az értékelméleti munkák legtöbbje, melyekben különbséget tesznek az értékelmélet vagy axiológia és ennek polgári értelmezése között. (Pl. Sz. Popov: *Az axiológia és polgári magyarázói*. Lásd *Kommunizist*, 1969. II. sz.)

² Itt és a továbbiakban az „értékelméleti” és az „axiológiai” kifejezést szinoním fogalmakként használjuk. Egyetértünk Tugarinovval abban, hogy az „axiológia” kifejezés teljesen azonos az „értékelmélet” kifejezéssel, s nagyon alkalmas olyan jelzők képzésére, mint „axiológiai” (lásd Tugarinov: *A marxizmus értékelmélete*. Leningrád 1968. 112. old. – oroszul). Az axiológiai megközelítés azonban nem azonos az érték szerintivel. Az érték szerinti megközelítés a művészet, az erkölcs stb. területén, a tudományon kívül eső eszközökkel történik. Az axiológiai vagy értékelméleti megközelítés viszont feltételezi az értékviszonyok gyakorlatának tudományos megismerése lehetőségét.

tika tárgyával (mint a pszichológia, szemiotika, kibernetika, információelmélet stb.). Csakhogy még ezek valamelyike, például az axiológiai megközelítés keretein belül is többféle módszer alkalmazható az ismeretek adott területe problémáinak megoldására.

Ezért elvileg az esztétikum tanulmányozásának egyetlen megközelítését sem szabad elvetni, ha az elősegíti az esztétikai viszony valamely meghatározott aspektusának megértését. Véleményem szerint kilátástalan dolog lenne visszautasítanunk például a szemiotikai megközelítést, mondván, hogy azonos a formalista strukturalizmus módszerével. Ugyancsak ostobaság volna elvetni a szociológiai megközelítést azon az alapon, hogy a vulgáris szociológia valaha nagy pusztítást vitt véghez az esztétika területén. A művészet tanulmányozásának gnoszeológiai megközelítése önmagában véve szintén nem garantálja az igazságot, mert magában a gnoszeológiában is különféle, az idealizmussal vagy a materializmussal, a metafizikával vagy a dialektikával kapcsolatos módszerek léteznek.

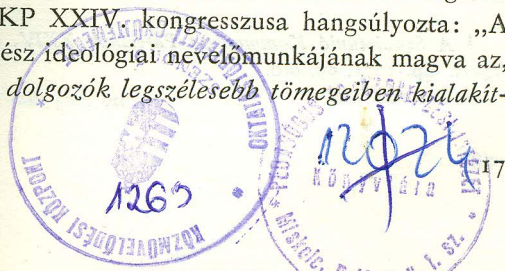
Különbséget kell tennünk az axiológiai megközelítés és az axiológiai módszerek között is. Az axiológiai megközelítés az esztétikára alkalmazva egyáltalán nem vezet fatális módon az idealizmushoz. Az idealizmus akkor nyilvánul meg az esztétikum és a művészet értelmezésében, ha az újkantianizmus vagy a fenomenológia, a naturalista vagy a szubjektív pszichológiai módszerek álláspontjáról történik. A marxista esztétikában az értékelméleti megközelítés a dialektikus materializmuson alapul.

Az axiológiai megközelítésre az értékjelleggel

bíró esztétikai és művészeti jelenségek kutatásában van szükség. Szükség van rá, de nem elegendő. Az esztétikum szférájának axiológiai megközelítése önmagában nem képes e szféra specifikumának feltárására. Hiszen nemcsak az esztétikai viszony értékjellegű. Ilyen az erkölcsi és az utilitárius viszony is. Maguk az értékek nemcsak esztétikaiak lehetnek, hanem erkölcsiek (jó), gyakorlatiak (hasznosság), gazdaságiak (érték), megismerő jellegűek (igazság) stb. is. Az axiológiai megközelítés azonban segítségünkre lehet az esztétikum sajátosságának megértésében, mert először: különválasztja az esztétikai tulajdonságokat az egyéb, nem értékjellegű tulajdonságoktól, másodszor: lehetővé teszi az esztétikai és esztétikán kívüli értékek viszonyának meghatározását.

A szintetikus jellegű esztétikumot csak a különféle megközelítések szerves összekapcsolásával, a rájuk támaszkodó tudományos kutatási módszerek alkalmazásával lehet megérteni. Ezért az axiológiai megközelítést össze kell kapcsolni a többivel. Az értékviszonyt elemzése során gnoszeológiai, szociológiai, szemiotikai és más aspektusokból is tudományosan fel kell tárni. Másrészt az esztétikum vizsgálatának gnoszeológiai, szociológiai, pszichológiai, szemiotikai, információelméleti stb. megközelítését is az esztétikai és művészeti jelenségek értékjellegének felismerése kell, hogy közvetítse.

Az esztétikai és ezen belül a művészi érték bonyolult, sokoldalú jellegének tanulmányozását elméleti és gyakorlati feladatok teszik szükségessé. Az SZKP XXIV. kongresszusa hangsúlyozta: „A párt egész ideológiai nevelőmunkájának magva az, hogy a dolgozók legszélesebb tömegeiben kialakít-

sa a kommunista világnézetet, a marxizmus-leninizmus szellemében nevelje őket. A leghaladóbb ideológia is csak akkor válik azonban reális erővé, ha a tömegekbe hatolva, aktív tevékenységre serkenti őket, meghatározza mindennapos magatartásuk normáit.”¹ Ez annak következtében válik lehetségessé, hogy a nevelési folyamatban kialakulnak az emberekben azok az értékorientációk, amelyek összhangban vannak a progresszív társadalmi fejlődésben, a kommunista társadalom építésében jelentkező értékekkel.

„A szocializmus széles körben elérhetővé tette a dolgozó tömegek számára a szellemi értékeket, sőt e tömegeket a kultúra közvetlen alkotóivá is tette.”² Éppen azért nő meg ma az irodalom és a művészet szerepe, mert a művészi alkotómunka által létrehozott szellemi értékek elősegítik a kommunista világnézet, az erkölcsi meggyőződés, a szellemi kultúra kialakulását, s ezzel a tömegeket aktív cselekvésre serkentik, meghatározzák mindennapos magatartásuk normáit. Az esztétikai és művészi értékek jelentősége nem merül ki abban, hogy kialakítja az emberek bizonyos értékorientációját; beletartozik a legnagyobb érték, a sokoldalúan és harmonikusan fejlett személyiség létrehozása is. A munka és a társadalmi lét esztétikai tényezői, a művészileg teljes értékű művek alkotják az egyik kedvező feltételét annak, hogy a szovjet emberek, valamennyi dolgozó képességei és alkotó aktivitása sokoldalúan fejlődhessenek. A szovjet népgazdaság ötéves fejlesztési tervének az SZKP XXIV.

¹ A Szovjetunió Kommunista Pártjának XXIV. kongresszusa. Bp. 1971. 99. old.

² Uo. 106. old.

kongresszusán megszabott irányelvei hangsúlyozták „a kulturális színvonal emelésének, a nép esztétikai és művészeti nevelésének... tömeges formái”¹ szükségességét. Az ember és a valóság esztétikai viszonya értékaspektusának tudományos vizsgálata arra hivatott, hogy elősegítse az esztétikai és művészeti nevelés hatékonyságának növelését.

¹ Id. mű. 397. old.

TARTALOM

- Bevezetés* 5
- Az esztétikum tanulmányozásának értékelméleti megközelítése 5
- I. Az esztétikum értékjellege. Esztétika és axiológia* 20
1. Nem csak megismeréssel... 20
  2. Az esztétikai érték objektivitása 32
  3. Az esztétikai érték és az értékelés 44
- II. Az esztétikai érték kritériuma* 56
1. Az érték és az egyéni tapasztalat 56
  2. Az érték és a társadalmi gyakorlat. Értékek és álértékek 63
  3. A társadalmi ember mint az esztétikai érték mércéje 79
- III. Az esztétikai érték struktúrája* 85
1. Esztétika és szemiotika 85
  2. A törvényszerű esztétikai jelentősége 89
  3. A természeti és a társadalmi az esztétikai értékben 98
  4. Az esztétikai érték-jel és jelentései 116
- IV. Az esztétikai érték specifikuma* 121
1. Az utilitáris érték és az esztétikai érték 121
  2. Az esztétikai és az erkölcsi érték 132
  3. Az esztétikai és a vallási érték 143
- V. Az esztétikai érték szférája és fajtái* * 163
1. Az esztétikai értékek és az azokat tükröző kategóriák osztályozása 163

1982 NOV 4

1987-01-02

1989-07-17

1991-07-11

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Szerkesztette Szabó Mária
A sorozatterv Kass János munkája
Műszaki vezető Mózes Tibor
Műszaki szerkesztő Gyuska Györgyi
A szedést 1977. I. 10-én kezdték meg
Megjelent 1977. V. 10-én, 4800 példányban
Terjedelme 14,2 (A/5) ív
77.1016/1 - Zrínyi Nyomda, Budapest
Felelős vezető Bolgár Imre vezérigazgató

16.- Ft